

Pytania, które pojawiają się w poszczególnych częściach tomu dotyczą początków ruchu taterniczego i turystycznego, mitologizacji życia i dokonań ludzkich, przebiegu wydarzeń, a nawet dat urodzin czy śmierci niektórych postaci. Czy Sabała był zbójnikiem? A może był szlachcicem? Ile jest prawdy, a ile fantazji w opisach jego śmierci? Kto w istocie ufundował krzyż na Gubałówce? Jak wyglądały stosunki między Witkiewiczem, Sienkiewiczem a Sabałą? I tak dalej i tak dalej.

Z odpowiedzi na te i inne pytania wyłania się coraz pełniejszy obraz ludzi i czasów, w których przyszło im żyć, wyłania się prawda o regionie jakże ważnym dla Polaków.

Podziwiając niestrudzone poszukiwania W. A. Wójcika, jego rolę w popularyzacji wiedzy o Tatrach i Podhalu, podhalańskiej kulturze i jej zakorzenianiu się w kulturze ogólnonarodowej, można tylko wyrazić żal, że nie każdy region doczekał się takiego badacza, łączącego rzetelność naukową, pasję iście detektywistyczną i jakże ważny romantyczny zapał, bez czego niemożliwe jest poznawanie świata.

Maria Jazowska-Gumulska
*Filozofia i osobowość księdza
Józefa Tischnera*

*Pro memoria. Ks. Józef Tischner
(1931–2000). Filozof szczęśliwych darów,*
zebrał i oprac. J. B o r z y s z k o w s k i,
Gdańsk 2007, 336 s.

Tom poświęcony ks. J. Tischnerowi został wydany w serii *Pro memoria...* Instytutu Kaszubskiego, a jego pomysłodawcą jest prof. J. Borzyszkowski. Jako redaktor całości zapoznał we wstępie z organizowanymi w Krakowie Dniami Tischnerowskimi oraz podobnymi nieco do nich Spotkaniami Pelplińskimi i Kolokwiami Gdańskimi, w których brało udział wielu ludzi nauki oraz przedstawicieli duchowieństwa, m.in. ks. Janusz Pasierb. Uczestnicy tych spotkań stali się ponadto członkami Instytutu Kaszubskiego – stowarzyszenia środowiska ludzi nauki, którego siedziba mieści się w Domu Kaszubskim, będącym własnością Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, zlokalizowanym w sąsiedztwie kościoła św. Jana w Gdańsku. O wyborze postaci ks. Tischnera zdecydowało kilka rocznic: 5 rocznica śmierci, 50-lecie kapłaństwa i 25-lecie narodzin „Solidarności”. W dyskusji nad pierwotnym pomysłem zrodziła się koncepcja trzech Sesji Świętojańskich, związanych z trzema wielkimi postaciami naszych czasów – Janem Pawłem II, ks. Januszem Pasierbem i ks. Józefem Tischnerem, które odbyły się w czerwcu, sierpniu i październiku 2005 roku. I chociaż w tytule książki umieszczone jest nazwisko ks. Tischnera, to jednak w trzech pierwszych jej częściach autorzy tekstów odwołują się do twórczej myśli wymienionych powyżej znakomitych osobowości.

W wielu miejscach omawianego tomu wspomnień mówi się ponadto o podobnych założeniach ideowych regionalizmu kaszubsko-pomorskiego i podhalańskiego. Łączy je osoba ks. J. Tischnera oraz Włodzimierza Wnuka i Tadeusza Staicha. Zawartość merytoryczna trzech pierwszych części została zainspirowana poglądami i koncepcjami filozoficznymi ks. Tischnera. Są to: etos inteligencji, etos pracy i solidarności, etos Polaka i etos Europejczyka. Biografię ks. J. Tischnera wzbogacił J. Borzyszkowski w części I zatytułowanej *Ks. Józef Tischner i etos inteligencji* o jego związki z Kaszubami i wkład

w rozwój góralszczyzny i kaszubszczyzny, ideologii i praktyki ruchu regionalnego nie tylko podhalańskiego, ale zwłaszcza kaszubsko-pomorskiego. Potwierdzał je autor *Etyki solidarności* w czasie kilku pobytów w Gdańsku i na Kaszubach, kiedy to wygłaszał m.in. konferencje w Katedrze w Oliwie, kazania rekolekcyjne w kościele NMP Królowej Polski w Gdyni czy na odpuszcie u św. Bartłomieja w Gdańsku, a z wykładem wystąpił w Gdańskim Towarzystwie Naukowym. Celebrując msze św. pod kaszubskim niebem czytał *Pismo Święte* w języku kaszubskim, mówił kazania po góralsku i kaszubsku.

Duszpasterz środowisk twórczych w Gdańsku, ks. Krzysztof Niedałowski podjął się próby konfrontacji *Etyki solidarności* ks. J. Tischnera z gdańską *Kartą Powinności Człowieka* spisaną w roku jubileuszowym 2000 przez pomorskie środowisko twórcze i naukowe. Podjęto w niej m.in. refleksję nad odpowiedzialnością za losy globu, ujętą w formę powszechnej deklaracji. Wiele inspiracji zaczerpnęli redaktorzy gdańskiej *Karty* z filozoficznych tez ks. Tischnera, m.in.: odpowiedzialność za dobro wspólne; dążenie, poprzez dialog, do poznania i działania w imię prawdy; umiarkowane i roztropne korzystanie z dóbr natury; postulaty dotyczące życia rodzinnego. Krytyczną refleksję nad etosem inteligencji w przeszłości i dobie współczesnej zaprezentował Cezary Obracht-Prondzyński. Wiele nawyków, norm i postaw przejęła ta grupa społeczna z okresu dwudziestolecia międzywojennego, ale autor odnajduje także korzenie PRL-owskie i w związku z tym stawia wiele trudnych i drażliwych pytań. Wskazuje na inteligenckie ideały: krytyczne myślenie; otwartość i dialog; bezinteresowną służbę innym; zaangażowanie społeczne, które dewalują się – zdaniem autora – chociaż mają, zwłaszcza współcześnie, sens szczególny.

W drugiej części tomu, zatytułowanej *Etos pracy i solidarności* jeszcze dalej w głąb historii sięga refleksja Przemysława Matusika, który omawia zjawiska solidaryzmu narodowego i pracy organicznej oraz roli inteligencji w okresie zaborów. Ks. Tomasz Biedrzycki analizuje etos pracy w różnych systemach, wiele tu odwołań do ewangelii, do encykliki Jana Pawła II *Laborem exercens*, w której Papież dobitnie podkreślał podmiotowość pracy: „To człowiek, bez względu na stopień zmechanizowania i zautomatyzowania procesu produkcji, zawsze pozostaje podmiotem pracy” (Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 1981, s.4). Ks. Biedrzycki analizuje problemy ekonomiki w naszym kraju oraz w krajach o gospodarce wolnorynkowej bardziej dojrzałej, w których stale rośnie liczba firm dostrzegających, że etyka nie tylko nie stoi w sprzeczności z ekonomiką, ale wręcz jej służy. Pogłębioną refleksję porównawczą o pracy i solidarności na podstawie kilku encyklik Jana Pawła II, wyraźnie adresowanych do inteligencji, zamieściła w końcowym tekście części drugiej tomu *Pro memoria...* Małgorzata Czermińska.

Część trzecią *Etos Polaka – etos Europejczyka* otwiera refleksja Edmunda Wittbrodta oparta na myśli Jana Pawła II, w której akcentował wartości polskiej kultury chrześcijańskiej, etosu religijnego i narodowego, potrzebnych także innym krajom Europy dla zapewnienia integralnego rozwoju osoby ludzkiej. Autor tekstu odwołuje się do wielu wydarzeń historycznych, które wpłynęły na ukształtowanie wizerunku Polaka w świecie, a jego refleksja filozoficzno-socjologiczna zawiera cenne wskazówki dla czytelnika tomu w każdym czasie.

W swoim myśleniu o Europie ks. Tischner nie pomijał także Górali, a było ono „w swej istocie myśleniem o Europie jako o domu, którego pierwowzór odnajdował między Gorcami i Tatrami?”, pisze o nim w tomie Łukasz Tischner – bratanek. Analizuje niektóre

teksty Księdza, widząc w nich tradycję powrotu do małych ojczyzn, a treści o charakterze uniwersalnym odnajduje u C.K. Norwida. Na Kaszubach bywał ks. Tischner często, miał tu wielu przyjaciół, a wśród nich ks. Janusza Pasierba, któremu poświęcił swoje wspomnienie w ostatnim szkicu części III Piotr Wojciechowski.

Bogactwo refleksji i porównań zamieszczonych w trzech pierwszych częściach tomu analiz i wspomnień, autorstwa głównie pomorsko-kaszubskiego środowiska twórczego, jest świadectwem hołdu złożonego trzem wielkim osobowościom dwudziestego wieku: Ojcu Św. Janowi Pawłowi II, ks. Józefowi Tischnerowi i ks. Januszowi Pasierbowi.

Część IV to prawdziwe *Pro memoria*... ks. Józefowi Tischnerowi zatytułowane *Ks. Józef Tischner w naszych wspomnieniach*... Otwiera je Zofia Stojakowska-Staich przybliżając także postaci Tadeusza Staicha i Włodzimierza Wnuka równie mocno, jak ks. Tischner, związane z Podhalem. Autorka wspomnień oddaje głos autentycznym zapisom wystąpień tej wielkiej podhalańskiej trójki na XXXIV Zjeździe Związku Podhalań, kiedy to ks. Tischner otrzymał godność Honorowego Członka Związku. Przypomina także o jego przemówieniach na pogrzebie męża i W. Wnuka. Dobitnie podkreśla czynnik inspirujący ich pracę dla Podhala:

Dalekowzroczne spojrzenie na rolę ojcowizn, które tworzą małe ojczyzny, a te z kolei – Polskę. I o ten Wspólny Dom, w którym zapanuje Dobro i Prawda, wszyscy Trzej walczyli – tak, walczyli – słowem [s.163].

Jako redaktorka Oficyny Podhalańskiej, główna spadkobierczyni i wykonawczyni testamentu T. Staicha, przygotowała Autorka tego wspomnienia do druku, z niezwykłą starannością i redakcyjną oprawą, wydania kazań wygłaszanych przez ks. Tischnera na mszach św. pod Turbaczem: *Boski młyn i Idzie o honor*.

Góralczyznę ks. J. Tischnera nazwała w kolejnym wspomnieniu Stanisława Trebunia-Staszela zwierciadłem życia. Pierwsze spotkanie ze znanym już kapelanem Związku Podhalań i znakomitym filozofem miało miejsce na I roku studiów etnologicznych autorki, kiedy to prowadziła konferansjerkę w czasie konkursu Muzyk Podhalańskich w Nowym Targu w 1991 roku. Kolejne spotkania odnotowała w czasie lokalnych i regionalnych podhalańskich uroczystości, poprzedzone celebracją mszy św. z homilią w gwarze. Ksiądz bywał także na folklorystycznych konkursach i przeglądach, wracał do swojego góralskiego domu w Łopusznej, interesując się życiem Górali. S. Trebunia-Staszela wspomina także wykład księdza osnuty wokół góralskiej pieśni, wygłoszony w Collegium Witkowskiego, inkrustowany licznymi przykładami pieśni, które wypowiadali muzyką i śpiewem członkowie studenckiego zespołu góralskiego „Skalni”. Przywołane przez autorkę liczne dowody pamięci i rocznicowe uroczystości są podbudowane myślą filozoficzną ks. Tischnera:

I wciąż odkrywamy na nowo myśli, które zostawił w swoich pracach. Dla nas, Górali, z tych myśli płynie swoisty testament Księdza, by nie zatracić podhalańskiej tradycji i kryjącej się w niej prawdy o człowieku... [s. 186].

Równie serdecznie i ciepło wspomina Księdza bp Adam Dyczkowski, przywołując kilka humorystycznych sytuacji z wielu wspólnie przeżytych chwil.

Ks. K. Niedałowski w tej części książki wspominał o pobytach ks. Tischnera na Wybrzeżu w czasie zjazdów NSZZ „Solidarność” oraz z okazji innych uroczystości. Z racji

odpustu u św. Bartłomieja w Gdańsku nadmieniał o kilku humorystycznych scenach, przytaczając także wyjaśnienie przez ks. Tischnera na początku kazania słowa „odpuść”:

Zaapelował po prostu do wszystkich zebranych, aby w ramach odpustu „odpuścili sobie” zawrotne tempo życia [s. 220].

O rekolekcjach wielkopostnych w kościele pw. Najświętszej Marii Panny w 1995 roku napisała red. „Dziennika Bałtyckiego” Izabela Greczanik-Filipp (zm. w 2007 r.). Podobnie notatki spisane podczas rekolekcji w Katedrze Oliwskiej z 24 i 25 marca 1986 r. odtworzył Stefan Figlarowicz, a Kazimierz Kotowicz podzielił się także refleksjami z kilku innych jeszcze rekolekcji głoszonych przez Księdza w Gdańsku i Gdyni.

W IV części tomu znalazły się także trudno dziś dostępne wywiady przeprowadzane z ks. Tischnerem na łamach prasy lokalnej i seminaryjnej, niektóre z nich są kserokopiami oryginałów. Adam Kinaszewski zapoznał z fragmentami scenariusza filmowego z „7 grzechów głównych – po góralsku”. Wiele wspomnień osobistych wraz z dokumentacją pobytów ks. Tischnera w Gdańsku i na Kaszubach zamieścił w obszernym tekście redaktor tomu Józef Borzyszkowski, urozmaicając go licznymi zdjęciami i kserokopiami korespondencji.

Refleksje filozoficzne, głęboko humanistyczne myśli ale i osobiste wspomnienia przynoszą kolejne teksty arcybiskupów: Józefa Życińskiego i Tadeusza Goćłowskiego, biskupa Tadeusza Pieronka oraz kardynała Stanisława Dziwisza.

Część V tomu stanowią kserokopie wybranych dedykacji, nekrologów, pożegnań i fragmentów z pierwszych stron gazet po śmierci ks. Józefa Tischnera. Liczne ilustracje, fotografie i notatki Stefana Figlarowicza, dokumentalisty duszpasterskiej działalności ks. J. Tischnera na Turbaczu i w Oliwie są niewątpliwą zaletą tomu. Otwierające bądź zamykające poszczególne części wiersze ks. Janusza Pasierba są swoistą inkrustacją, ponadto dopełniają treści zamieszczone we wspomnieniach.

Władysław Pilarczyk
***Bednarscy – społecznicy
i życzliwi sponsorzy***

Tadeusz Z. Bednarski, *Krakowskim szlakiem rodu Bednarskich*, Kraków 2007, 252 s., 164 il., 2 tabl. genealogiczne

W naszym roczniku w VI n-rze z 2004 r. Tadeusz Z. Bednarski przybliżył postać swego pradziada w artykule prezentującym sylwetki regionalistów: *Wojciech Bednarski (1841–1914) lokalny patriota Podgórza*. Pod koniec 2007 r. ukazała się obszerna rodzinna saga, również autorstwa Tadeusza Z. Bednarskiego – *Krakowskim szlakiem rodu Bednarskich*, nawiązująca tytułem do bardzo cennej, a i też uhonorowanej wyróżnieniami serii „krakowsko-szlakowej” o wybitnych malarzach Młodej Polski – Malczewskim, Stanisławskim, Wyczółkowskim, Axentowiczu, Fałacie i Mehofferze, odnotowanych zresztą na tych łamach.

Ostatnia książka T.Z. Bednarskiego ukazuje dzieje jego rodziny w powiązaniu z uміłowanym Krakowem na przestrzeni od 1865 r. tj. pojawienia się w Krakowie (w obecnych jego granicach) jego przodków ze strony ojca – wspomnianego Wojciecha